

bez obzira na osvjetljenje. Serija „Zatvorenih prozora sa žaluzijama“ izraziti je znak takvih rješenja.

Međutim, Hartung se služi i točnom raspodjelom svjetlosti kako bi obliku jednog složenog predmeta dao jedinstvo i red na što nas upućuje fotografija *Pauk-točno vrijeme* (1974) ili *Pukotine u katranu* (1974). U tim fotografijama osjećamo čudni spoj energije i strpljenja. Ta izoštrana, meditativna snaga fotografa dovodi do oštrijeg zapažanja unutar sebe i u vanjskom svijetu. Kod hotćećeg traženja grafizma usklađuju se impuls i nadzor. Kod *Pauka-točno vrijeme* to je linija uronjena u sredinu koja „diše“. Neki daleki ekspresionistički dinamizam kao da je stalno nabijen osjetilnim dojmovima. Fotografije nam govore same. Fotografski čin shvaćen je kao prepuštanje i osvješćenje. Ma kakva bila podjela tamno-svijetlog, njegova optička ljepota kao da je podvrgnuta vrhovnom zakonu jedinstva. Efekt svjetlosti ili snaga sjenke prigušuju se drugom svjetlošću ili tamnom masom. Hartung prikazuje život kao proces nastajanja i nestajanja. Već smo istakli, cjelina je samo djelomice prisutna. Znak je, dakle, otvoren, čak i onda kad gradi sjenkom. Pokušaj svođenja žive prisutnosti (odsustvom) u strogi geometrijski splet linija, kao što je to vidljivo u fotografijama *Zatvorenika sa četiri i šest linija* (1981), gdje se stravično postojanje doista prikazuje tminom, nužno dokazuje kako je Hartung zatočenik svog vlastitog svijeta. On procjeca sebe zaista u sve ono što vidi. ■

FERIJAL 83: ZAJEDNIČKA IZLOŽBA MUZEJA I GALERIJA ZAGREBA

Višnja Zgaga

U okviru smotre turističkih organizacija Jugoslavije pod nazivom Ferijal 83', Turistički savez grada Zagreba odlučio je prezentirati i tzv. kulturnu ponudu grada. Ona se trebala sastojati od prijedloga mogućih atrak-

tivnih turističkih programa, svih organizatora kulturnih programa i institucija kulture: bibliotečne djelatnosti, centara za kulturu, izložbene, kazališne i muzejske djelatnosti, likovnog stvaralaštva i djelatnosti zaštite spomenika kulture.

Muzejski dokumentacioni centar organizirao je shodno svojim konceptijskim određenjima prezentaciju muzejske ponude na nivou grada Zagreba. Budući da su vremenski rok i financijske teškoće bili limitirajući faktor jedne bolje smišljene i suvremenije animacijske akcije u svrhu društveno prisutnijeg muzeja/galerije, Centar se odlučio za program, zanemarujući na neki način specifične okolnosti nastupa. Tako su organizirane akcije: prodajna izložba izdavaštva muzeja i galerija grada; izložba markantnih muzejskih predmeta zagrebačkih muzeja; otvorena ekspertiza; tribina o društvenom statusu zbirki i kolekcionarstvu. Takav program sastavljen od klasičnih dionica i nekih novina nije bio „ponuda“, već demonstracija mogućnosti muzejskog komuniciranja s publikom. U tom smislu pokazale su se osnovne slabosti muzeja; vrlo malo propagandnog materijala, vodiča, suvenira, specijalnih programa, itd.

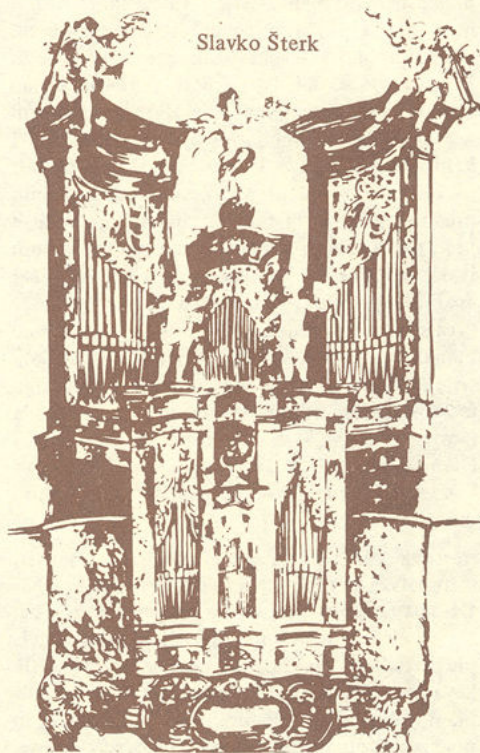
Ako je jedan od realnih faktora razvoja turizma podizanje nivoa turističke ponude uključivanjem tzv. „kulturnih sadržaja“ onda će biti potrebno da se turistička privreda direktnije uključi u rješavanje problema koje muzeji odnosno djelatnosti u kulturi ne mogu riješiti sami.

Kao i protekle godine, u suradnji Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture i Muzeja grada Zagreba, a u povodu Dana zaštite spomenika kulture u Jugoslaviji, otvorena je u maloj izložbenoj dvorani izložba crteža Fedora Vaića. Autor je izložio ukupno trideset i osam crteža tušem. Pred nama je impozantni raspon tema od arheoloških i etnografskih spomenika do spomenika povijesti umjetnosti širokog geografskog područja primorskog i kontinentalnog dijela Hrvatske. Grafičar pritom nije zaboravio ni onaj slikoviti pokretni materijal iz naših sakralnih prostora i muzeja. Doduše, on je crteže, uz tekst Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture već objavljivao, počev od 1981. g., na naslovnim stranicama „Delegatskog vjesnika“. Namjera populariziranja i potreba veće društvene brige za spomenike bili su u ovome činu očigledni. Ali upravo tada nas je „grafizam“ Vaićevih crteža podsjetio na sve one njegove aktualne ilustracije kratkih priča u „Večernjem listu“ i „Vjesniku“. Zaista, Vaić je u našu svijest ušao kao „ilustrator“. Rođen 1910. g., upisuje se na Umjetničku akademiju 1927. g. da bi je završio 1932. g., a već slijedeće godine, na poziv Krste Hegeđušića, priključuje se „Zemlji“ i prvi put izlaže kao gost na njenoj V. izložbi 1934. g. Od 1940. g., nakon povratka iz Pariza (gdje će boraviti i 1960. g.), postupno se formira u vrsnog grafičara radeći u „Nakladnom zavodu Hrvatske“ (1945–1949. g.), zatim u „Zori“ (1949–1952. g.), gdje će opremiti više od 240 knjiga.

Tokom svojeg dugog curriculum vitae, Vaić je ostao, kao što to pokazuje i ova izložba, vjeran perocrtežu, polusuhom kistu i crnoj vodenoj

SPOMENICI - TUŠEM

Izložba crteža Fedora Vaića u Muzeju grada Zagreba, veljača – ožujak 1984.

Čazma-orgulje u crkvi Marije Magdalene
foto: Josip Vranić

boji. Dodir s bjelinom papira najprije je u sebi nosio linearni karakter da bi se zatim postupno primicao slikovitom. Veće ili manje udaljava-nje, odnosno primicanje naznačenom polariteta, ostat će vidljivo i danas. Strogi crtež postupno se upotpunjuje mrljom (Trogir-palača Čipiko), a rad kistom omogućuje ne samo veći raspon intenziteta poteza već i ono potrebno suptilno gradiranje naznačenih linija (Slunj-Rastoke). Slikarski elementi neodoljivo ulaze u grafiku obogaćujući je poetskom nadgradnjom. Uzbudljivi grafizam prilagođuje se sve više meditativnom, sjetnom izrazu (Čazma-orgulje u crkvi Marije Magdalene). Grafika se nadovezuje na linorezno i drvorezno iskustvo, ali, začudo, dojam ostaje većinom plošan. No Vaić tako „karakterizira“ objekt, njegov trag mekanog reza ili pak oštrog pregiba; ukoliko, on uhodi trag sjene i stvara veoma oprečne doživljaje spomenika kao što nam to u poređenju govore crteži dvorca obitelji Oršić u Gornjoj Bistri, ili Dioklecijanove palače u Splitu. Na taj način spomenici su samo povod iskrenog i rječitog spleta linija i mrlja, no samo onda kad se autor nalazi pred izvornim motivom, a ne kad preuzima gotov predložak. I još nešto. Što su Vaićevi crteži „slikovitiji“, spomenici u njima gube, barem s gledišta službe zaštite, onu potrebnu dokumentarnu autentičnost i mogu samo indirektno poslužiti nekoj budućoj vizualnoj rekonstrukciji. Ali zato u njima leži vjera „pjesnika-crtača“ da se uzmi-canjem vremena i prostora svijet može staviti pod određenu kontrolu. Zato i ovu izložbu, u naznačenoj dihotomiji dokumentarnog i estetskog, treba tek simbolično shvatiti kao doprinos Danu zaštite spomenika kulture.